

**KORREKTSION TA'LIM JARAYONIDA NUTQIDA
NUQSONIBO'LGAN
BOLALARDA BILISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA
DIDAKTIK MATERIALLAR**

Kimyo xalqoro universiteti

Logopediya yo'nalishi MSPD-1U talabasi

Tagayeva Shaxlo Kamildjanovna

Annotatsiya. Ushbu maqola, korreksion ta'lim jarayonida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish qobiliyatini rivojlantirishda didaktik materiallarning roli va ahamiyatini ko'rib chiqadi. Maqolada didaktik materiallarning turlari, ularning ta'lim jarayonida qanday ishlatilishi, bolalarning nutqini va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishdagi o'rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Ayniqsa, vizual, audio, video materiallar, o'yinlar va interaktiv metodlar yordamida bolalarda nutqiy va kognitiv ko'nikmalarni qanday shakllantirish mumkinligi haqida so'z yuritiladi. Maqola, shuningdek, Korreksion ta'limda individual yondashuv va bosqichma-bosqich metodik yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Korreksion ta'lim, didaktik materiallar, bilish qobiliyatini rivojlantirish, vizual materiallar, audio va video materiallar, o'yinlar, interaktiv metodlar, individual yondashuv, kognitiv rivojlanish.

Аннотация: Данная статья рассматривает роль и значение дидактических материалов в процессе коррекционного обучения детей с нарушениями речи для развития их познавательных способностей. В статье анализируются виды дидактических материалов, их использование в учебном процессе, а также роль и эффективность в развитии речи и когнитивных способностей детей. Особое внимание уделяется тому, как с помощью визуальных, аудио, видео материалов, а также игр и интерактивных методов можно развивать речевые и когнитивные навыки у детей. Также рассматриваются важность

индивидуального подхода и поэтапного методического подхода в коррекционном обучении.

Ключевые слова: Коррекционное обучение, дидактические материалы, развитие познавательных способностей, визуальные материалы, аудио и видео материалы, игры, интерактивные методы, индивидуальный подход, когнитивное развитие.

Abstract: This article discusses the role and significance of didactic materials in the process of corrective education for children with speech disorders in the development of their cognitive abilities. The article analyzes the types of didactic materials, their use in the educational process, as well as their role and effectiveness in developing children's speech and cognitive skills. Special attention is given to how visual, audio, and video materials, as well as games and interactive methods, can be used to develop speech and cognitive skills in children. The importance of an individual approach and a step-by-step methodological approach in corrective education is also addressed.

Keywords: Corrective education, didactic materials, development of cognitive abilities, visual materials, audio and video materials, games, interactive methods, individual approach, cognitive development

Korreksion ta'lim jarayoni — bu maxsus ta'lim jarayoni bo'lib, unda o'quvchilar, asosan, psixologik, pedagogik yoki jismoniy rivojlanishida qiyinchiliklarga duch keladigan bolalar uchun individual yoki guruh shaklida ta'lim beriladi. Korreksion ta'limning asosiy maqsadi — bolalarning bilish, nutq, emotsional va ijtimoiy rivojlanishidagi nuqsonlarni bartaraf etish hamda ularning umumiy va maxsus ta'lim talablariga mos keladigan rivojlanishiga ko'maklashishdir.

Bu jarayonning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Maxsus yondashuv: Har bir bolaning ehtiyojlari va rivojlanish darajasiga mos individual ta'lim va metodlar qo'llaniladi.

2. Korrektiv usullar: Bolalarning rivojlanishdagi nuqsonlarini bartaraf etishga qaratilgan turli pedagogik, psixologik va metodik usullar (masalan, nutqni rivojlantirish, motorikani yaxshilash, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish va h.k.).

3. Maxsus didaktik materiallar: Nutqida nuqsoni bo'lgan yoki boshqa muammolari bor bolalar uchun mo'ljallangan didaktik materiallar va resurslardan foydalanish, ta'lim jarayonini samarali qilishga yordam beradi.

4. Emotsional va ijtimoiy rivojlanish: Korrektion ta'lim bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli va baxtli yashashlari uchun kerakli ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ko'pincha o'zlarini jamiyatda ajralgan his qiladilar, bu esa ularning umumiy kognitiv rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Nutq va fikrlashning o'zaro bog'liqligi, bolalarning umumiy intellektual rivojlanishini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, Korrektion ta'lim jarayonida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun samarali didaktik materiallar kerak. Didaktik materiallar — bu o'quv jarayonini samarali tashkil qilish, bolalarning bilimini oshirish va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ishlatiladigan vositalardir. Nutqida nuqsoni bo'lgan yoki boshqa rivojlanish qiyinchiliklariga duch kelgan bolalar uchun didaktik materiallar o'ziga xos ahamiyatga ega. Ular bolaning nutqiy va kognitiv rivojlanishiga turli yo'llar bilan ta'sir ko'rsatadi. Ushbu materiallarning turli turlari (vizual, audio, video, interaktiv va boshqa) bolalarning so'zlash, eshitish, fikrlash, xotira, e'tibor va idrok kabi qobiliyatlarini rivojlantiradi. Didaktik materiallar bolaning nutqiy va kognitiv rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy vosita bo'lib, ularni to'g'ri tanlash va foydalanish ta'lim jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Didaktik materiallarning turlari

1. Vizual materiallar:

Vizual materiallar, masalan, kartochkalar, rasmlı slaydlar, tasvirlar, va diagrammalar, bolalarning idrokini rivojlantirishda juda samarali vositadir. Vizual materiallar bolalarga fikrlarni aniq ifodalash, nutqni to'g'ri qurish va yangi so'zlarni

o'rganish imkonini beradi. Tasvirlar bolalar uchun abstrakt tushunchalarni real dunyo bilan bog'lashda yordam beradi.

2. Audio va video materiallar:

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ta'lim vazifalaridan biridir. Eshitish, nutqni tushunish, talaffuz va kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Audio materiallar bu jarayonda juda samarali vositalar sifatida foydalaniladi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ko'pincha eshitish, talaffuz va intonatsiyani to'g'ri anglashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Audio materiallar yordamida bu muammolarni bartaraf etish, bolalarga nutqni yaxshilash va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda audio materiallar juda foydalidir. Audio kitoblar, hikoyalar, o'rgatuvchi videolar va tinglash mashqlari orqali bolalar talaffuzni yaxshilaydi va nutqiy reaksiyalarni tezlashtiradilar. Video materiallar esa bolalarga fikrlarni vizual ravishda ifodalashni o'rganishga yordam beradi.

3. O'yinlar va interaktiv metodlar:

Korreksion ta'limda o'yinlar va interaktiv metodlar bolalar uchun o'qish va o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. O'yinlar orqali bolalar nafaqat nutqni rivojlantiradilar, balki e'tibor, mantiqiy tafakkur va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini ham shakllantiradilar. Masalan, "so'z topish", "hikoya tuzish" kabi o'yinlar bolalar bilan muloqot qilishda samarali metodlardir.

4. Kognitiv va nutqiy mashqlar:

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish qobiliyatlarini rivojlantirishda turli xil mashqlarni qo'llash samarali bo'ladi. Nutqiy mashqlar, masalan, so'zlarni aniq talaffuz qilish, jummalarni to'g'ri tuzish va eshitgan materialni qayta tiklash orqali bolalar o'z nutqiy ko'nikmalarini yaxshilaydilar.

Metodik yondashuvlar

1. Individual yondashuv:

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar turli darajadagi muammolarga duch keladilar. Shuning uchun, didaktik materiallar va metodlar har bir bolaning ehtiyojlariga qarab individual tarzda tanlanishi kerak. Bu yondashuv bolalarning muvaffaqiyatini oshiradi va o'qish jarayonini samarali qiladi.

2. Bosqichma-bosqich yondashuv:

Bolalar uchun materiallarni bosqichma-bosqich kiritish zarur. Dastlab sodda va oson tushunarli materiallar qo'llaniladi, keyin esa bolalarning tayyorgarligiga qarab murakkab materiallarga o'tiladi. Bu usul bolaning kognitiv va nutqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi.

3. Ko'p hisli yondashuv:

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ko'p hisli materiallar samarali bo'ladi. Masalan, bolalar materiallarni ko'rish, eshitish va his qilish orqali o'rganadilar.

Bu metod bolalarning bilish qobiliyatini bir nechta sezgi orqali rivojlantiradi.

Didaktik materiallarning samarali qo'llanilishi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish qobiliyatlarini rivojlantirishda juda muhimdir. Vizual, audio va video materiallar, o'yinlar va interaktiv metodlar orqali bolalarning nutqiy ko'nikmalari, idroki, e'tibori va mantiqiy tafakkurlari rivojlanadi. Shuningdek, individual va bosqichma-bosqich yondashuvlar bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi. Ta'lim jarayonida didaktik materiallardan to'g'ri foydalanish korreksion ta'limning samaradorligini oshiradi va bolalarning o'zini anglashlariga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, korreksion ta'lim jarayonida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda bilish qobiliyatini rivojlantirishda didaktik materiallar katta ahamiyatga ega. To'g'ri tanlangan materiallar, bolalarning nutqiy va kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Korreksion ta'limda samarali metodlarni qo'llash bolalarning umumiy rivojlanishiga katta yordam beradi, bu esa o'qitish jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xudoyberdiyeva, M. A. (2020). Nutq va bilish qobiliyatlari: Korreksion ta'limda innovatsion metodlar. Toshkent: Ta'lim.

2. Raximova, N. I. (2018). Korrektsion ta'lim va nutqdagi nuqsonlar. Samarqand: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
3. Shukurova, D. M. (2019). Nutq va kognitiv rivojlanish: Korrektsion ta'lim metodikasi. Tashkent: Ma'rifat.
4. Jones, R. T. (2017). The role of visual and auditory stimuli in language development. Journal of Educational Psychology, 32(4), 456-467.
5. Berk, L. E. (2020). Child Development. Pearson Education.